

Функціонування і розвиток механізмів державного управління
УДК 351.37.07

Грабовенко Наталія Валеріївна

*кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри публічного адміністрування
Міжрегіональна Академія управління персоналом*

Грабовенко Наталья Валериевна

*кандидат педагогических наук, доцент,
профессор кафедры публичного администрирования
Межрегиональная Академия управления персоналом*

Hrabovenko Natalia

*Candidate of Pedagogical Sciences, Docent,
Professor of the Department of Public Administration
Interregional Academy of Personnel Management*

**ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТИ: ПОНЯТІЙНО-
ТЕРМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА
ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ КАЧЕСТВОМ
ОБРАЗОВАНИЯ: ПОНЯТИЙНО-ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКАЯ
ХАРАКТЕРИСТИКА
STATE QUALITY MANAGEMENT OF EDUCATION: CONCEPTUAL
AND TERMINOLOGICAL CHARACTERISTICS**

Анотація. В статті визначено сутність поняття “державне управління якістю освіти”. Автором наголошено, що державне управління якістю освіти – це практична діяльність органів державної влади, спрямована на створення умов для реалізації якісного освітнього процесу, задоволення прав громадян на якісну освіту, забезпечення ефективного суспільного розвитку відповідними ресурсами в сфері освіти. Державне

управління в першу чергу це функція органів державної влади у практичній реалізації курсу. Обґрунтовано, що державну політику у сфері освіти визначає Верховна Рада України, а реалізують Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки, інші центральні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування. Насамперед, з метою контролю та оцінювання якості освіти було створено орган державної влади – Державна служба якості освіти України. Доведено, що забезпечення якості освіти є однією з головних умов, мобільності, сумісності та привабливості системи освіти будь-якої країни. Виділено основні інструменти та процедури державного управління якості освіти, зокрема: ліцензування, акредитація, стандартизація, громадська акредитація закладів освіти, інституційний аудит, моніторинг якості освіти, атестація педагогічних працівників, сертифікація педагогічних працівників, громадський нагляд. Визначено, що важлива роль в управлінні якістю освіти надана акредитації освітніх програм. Процедура полягає в оцінюванні освітньої програми на предмет її відповідності стандарту освіти, а також спроможності закладу освіти забезпечити досягнення здобувачами освіти знань, умінь та навичок передбаченими вимогами освітньої програми.

Ключові слова: державне управління, якість освіти, управління якістю освіти, державне управління якістю освіти.

Анотація. В статті определена сутність поняття "государственное управление качеством образования". Автором отмечено, что государственное управление качеством образования - это практическая деятельность органов государственной власти, направленная на создание условий для реализации качественного образовательного процесса, удовлетворение прав граждан на качественное образование, обеспечение эффективного общественного

развития соответствующими ресурсами в сфере образования. Государственное управление в первую очередь это функция органов государственной власти в практической реализации курса. Обосновано, что государственную политику в сфере образования определяет Верховная Рада Украины, а реализуют Кабинет Министров Украины, центральный орган исполнительной власти в сфере образования и науки, другие центральные органы исполнительной власти и органы местного самоуправления. Прежде всего, с целью контроля и оценки качества образования был создан орган государственной власти - Государственная служба качества образования Украины. Доказано, что обеспечение качества образования является одним из главных условий, мобильности, совместимости и привлекательности системы образования любой страны. Выделены основные инструменты и процедуры государственного управления качеством образования, в частности: лицензирование, аккредитация, стандартизация, общественная аккредитация учебных заведений, институциональный аудит, мониторинг качества образования, аттестация педагогических работников, сертификация педагогических работников, общественный надзор. Определено, что важная роль в управлении качеством образования отводится аккредитации образовательных программ. Процедура заключается в оценке образовательной программы на предмет ее соответствия стандарту образования, а также способности учебного заведения обеспечить достижение соискателями образования знаний, умений и навыков, предусмотренными требованиями образовательной программы.

Ключевые слова: государственное управление, качество образования, управление качеством образования, государственное управление качеством образования.

Summary. *The article defines the essence of the concept of "public management of education quality". The author emphasizes that public quality management of education is a practical activity of public authorities aimed at creating conditions for the implementation of quality educational process, satisfaction of citizens' rights to quality education, ensuring effective social development with appropriate resources in the field of education. Public administration is primarily a function of public authorities in the practical implementation of the course. It is substantiated that the state policy in the field of education is determined by the Verkhovna Rada of Ukraine and implemented by the Cabinet of Ministers of Ukraine, the central executive body in the field of education and science, other central executive bodies and local governments. First of all, in order to control and assess the quality of education, a public authority was established - the State Quality Service of Education of Ukraine. It is proved that ensuring the quality of education is one of the main conditions for mobility, compatibility and attractiveness of the education system of any country. The main tools and procedures of the state education quality management are singled out, in particular: licensing, accreditation, standardization, public accreditation of educational institutions, institutional audit, monitoring of education quality, attestation of pedagogical workers, certification of pedagogical workers, public supervision. It is determined that an important role in the quality management of education is given to the accreditation of educational programs. The procedure is to assess the educational program for its compliance with the standard of education, as well as the ability of the educational institution to ensure that students achieve the knowledge, skills and abilities required by the requirements of the educational program.*

Key words: *public administration, quality of education, management of quality of education, state management of quality of education.*

Постановка проблеми. Державне управління освітою займає одне з провідних ланок у реалізації державної політики країни, особливо в період соціально-політичних та економічних реформ. Під впливом світових освітніх тенденцій, одним із пріоритетних завдань державного управління в освіті є забезпечення рівного доступу громадян до якісної освіти, яке необхідною умовою стало розв'язання країни.

Підвищення рівня якості освіти завжди було і залишається в центрі уваги наукових досліджень та практик управління освітою. Більше того, головною метою держави завжди буде збереження існуючого рівня якості освіти та досягнення ще більш високого рівня.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Поняття та різноманітні аспекти державного управління розкрито у працях таких вчених як Г. Атаманчук [3], В. Бакуменко [1] та ін. Окремі аспекти проблеми якості освіти досліджували Т. Лукіна [8], С. Майборода [11], І. Семенець-Орлова [10], М. Шаповал [4] та ін.

Мета статті. Дослідити понятійно-термінологічну характеристику державного управління якістю освіти.

Виклад основного матеріалу. Розкриваючи тему державного управління якістю освіти зупинимось на визначенні сутності поняття “державне управління”. Слід наголосити, що державне управління – це діяльність держави (органів державної влади), спрямована на створення умов для якнайповнішої реалізації функцій держави, основних прав і свобод громадян, узгодження різноманітних груп інтересів у суспільстві та між державою і суспільством, забезпечення суспільного розвитку відповідними ресурсами [1, с. 157]. Отже, державне управління в першу чергу це функція органів державної влади у практичній реалізації розробленого політичного курсу.

Серед основних функцій державного управління можна виділити: управління державними справами; централізація управління; концентрація ресурсів; служіння загальнонаціональним інтересам [2].

На думку Г. Атаманчука державне управління – це практичний, організуючий і регулюючий вплив держави (через систему своїх структур) на суспільну і приватну життєдіяльність людей з метою її упорядкування, збереження або перетворення, що спирається на її владну силу [3, с. 33].

Розглянемо наступне складне та багатоаспектне поняття, а саме “якість освіти”. Сучасний науковець М. Шаповал наводить наступне визначення даного поняття: “якість освіти – сукупність характеристик об’єкта, які стосуються його здатності задовольнити установлені та передбачувані потреби” [4, с.19].

Варто наголосити, що міжнародний стандарт ISO 8402-86 визначає якість як сукупність властивостей і характеристик послуги, що надають їм можливість задовольняти обумовлені або передбачувані потреби споживачів. У міжнародному стандарті ISO 9000-2000 під якістю розуміють ступінь, до якого сукупність власних характеристик процесу або системи задовольняє сформульовані потреби чи очікування [5].

У Педагогічному словнику за редакцією Г. Коджаспірова наведено наступне тлумачення якості освіти: “певний рівень знань і вмінь, розумового, морального та фізичного розвитку, якого учні досягають на певному етапі відповідно до запланованих цілей; ступінь задоволення очікувань різних учасників освітнього процесу від освітніх послуг, що надаються навчальним закладом” [9].

Законом України “Про освіту” зазначено, що якістю освіти є відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг [7]. У Законі також зазначено, що якістю освітньої діяльності є рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього

процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає вимогам, встановленим законодавством та/або договором про надання освітніх послуг [6].

Розробник і куратор дослідження “Програми міжнародного оцінювання учнів” А. Шляйхер у своїй книзі “Найкращий клас у світі: як створити систему освіти 21-го століття” наводить таке визначення поняття “якість освіти” як комплекс характеристик освітнього процесу, що визначають послідовне та практично ефективне формування компетентності та професійної свідомості. Це певний рівень знань і вмінь, розумового, фізичного й морального розвитку, якого досягли випускники освітнього закладу відповідно до запланованих цілей навчання і виховання [7].

Отже, якість освіти це завжди один із найважливіших елементів, як самої освіти зокрема, так і всієї освітньої системи загалом.

Варто також зазначити, що державне управління якістю освіти – це вид і елемент управлінської діяльності уповноважених на те суб'єктів системи освіти (органів, установ, посадових осіб) з метою виявлення і погодження різноманітних чинників і умов, які формують освітній процес (освітню діяльність), та досягнення і підтримка оптимальних показників якості (рівня) освіти, які об'єднані з різними компонентами структури і функціонування системи освіти.

На думку Т. Лукіної, державноуправлінська сторона системи освіти в цілому є об'єктом правового регулювання. Винятковий статус якості освіти як найважливішої характеристики цілепокладання і результативності функціонування всієї системи освіти в цілому і її окремих складових вимагає правового відображення цього статусу і діяльності з управління їм в нормативно-правових актах різної юридичної сили [8].

Так, можна стверджувати, що державне управління якістю освіти насамперед є необхідною складовою в управлінні освітнім процесом. Воно

підпорядковано загальній стратегії держави щодо забезпечення конституційного права на освіту кожного громадянина України.

Проте, враховуючи різного роду чинники об'єктивного та суб'єктивного характеру якості освіти в різних елементах і ланках освітньої системи може не досягати своїх оптимальних показників відповідно до визначених критеріїв. Це обумовлює необхідність існування різного роду гарантій, які б забезпечували підтримку якості освіти. До числа найбільш ефективних гарантій відноситься система юридичних гарантій. Зниження або не досягнення якості освіти певного оптимального рівня так само неминуче повинно тягнути за собою певну правову реакцію у вигляді відповідальності, яка представляє собою один з найбільш дієвих елементів системи юридичних гарантій [8].

Варто звернути увагу, що державну політику у сфері освіти визначає Верховна Рада України, а реалізують Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки, інші центральні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування. Насамперед, з метою контролю та оцінювання якості освіти було створено орган державної влади – Державна служба якості освіти України, всі ці органи влади керуються в своїй діяльності низкою нормативних актів.

Серед інструментів та процедур державного управління якості освіти виділяють наступні:

- ліцензування;
- акредитація;
- стандартизація;
- громадська акредитація закладів освіти;
- інституційний аудит;
- моніторинг якості освіти;
- атестація педагогічних працівників;

- сертифікація педагогічних працівників;
- громадський нагляд тощо [6].

Також, формами оцінювання якості освіти в повній загальній середній освіті є:

- зовнішнє незалежне оцінювання;
- державна підсумкова атестація;
- програма міжнародного оцінювання учнів – PISA [6].

Розглянемо деякі з інструментів державного управління якістю освіти.

На думку К. Розіної ліцензування пов'язане з наданням дозволу закладам освіти на проведення того чи іншого виду освітньої діяльності, насамперед це процедура визнання спроможності юридичної або фізичної особи надавати відповідно до ліцензійних умов освітні послуги [8].

Важлива роль в управлінні якістю освіти надана акредитації освітніх програм. Процедура полягає в оцінюванні освітньої програми на предмет її відповідності стандарту освіти, а також спроможності закладу освіти забезпечити досягнення здобувачами освіти знань, умінь та навичок передбаченими вимогами освітньої програми.

В усіх закладах освіти, окрім закладів вищої освіти проводиться інституційний аудит, тобто всеохоплююча зовнішня перевірка та оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти. Вона направлена на забезпечення ефективної роботи та сталого розвитку закладу освіти.

Інституційна акредитація є добровільною процедурою оцінювання якості освітньої діяльності закладу вищої освіти і може бути проведена за ініціативою закладу вищої освіти.

Підвищення якості освіти вимагає його постійного дослідження, створення системи моніторингу освіти, основною метою якої є збір, обробка, зберігання та поширення інформації про систему освіти або її

окремих складових, оцінка та аналіз її ефективності на всіх рівнях, поширення і надання доступу до цієї інформації громадськості, споживачам освітніх послуг з метою посилення управлінських дій щодо якісних показників в освіті, прогнозування та розвитку.

Необхідно також звернути увагу, що сьогодні задля прийняття управлінського рішення використовують багато підходів, а саме системний, комплексний, функціональний, інтеграційний, синергетичний [8].

Кожне управлінське рішення вимагає окремого підходу. Рішення приймаються орієнтуючись на такі параметри: ступінь доцільності витрат (матеріальних, людських, часових), ймовірності реалізації рішення за показниками якості, витрат, термінів; ступінь відповідальності прогнозом теоретичної моделі, на базі яких вони були розроблені; соціальний ефект від прийнятих управлінських рішень, їх узгодження з іншими системами суспільства [9].

Варто наголосити, що у широкому сенсі, моніторинг якості освіти проводиться з метою збору, обробки, зберігання та розповсюдження інформації щодо стану освіти, інтерпретація зібраних фактів і прогнозування на їх основі динаміки і основних тенденцій її розвитку та розробка науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень щодо підвищення ефективності функціонування освіти.

Отже, моніторингові дослідження – це надійний інструмент для аналізу різних аспектів освітнього процесу. Вони дозволяють отримати реальне уявлення про ефективність нововведень, напрями розвитку освітньої установи, якість знань студентів, учнів та ін.

Висновок. Таким чином, державне управління якістю освіти є багатограним процесом. Воно має забезпечувати якість освіти, зокрема, внутрішніх параметрів процесу та результату навчання громадян,

задоволення їх освітніх потреб і сподівань щодо здобуття належної компетентності, а також життєво значущих рис особистості. Зберігаючи напрацювання багатьох десятиліть, система управління якістю освіти адаптується до стандартів і вимог сьогодення. Освітня політика включає в себе такі компоненти як планування, організація, контроль, прогнозування навчально-виховного процесу, тому управління якістю освіти повинно здійснюватись в кожному із цих елементів.

Отже, державне управління якістю освіти – це практична діяльність органів державної влади, спрямована на створення умов для реалізації якісного освітнього процесу, задоволення прав громадян на якісну освіту, забезпечення ефективного суспільного розвитку відповідними ресурсами в сфері освіти. Державне управління в першу чергу це функція органів державної влади у практичній реалізації курсу. Забезпечення якості освіти є однією з головних умов, мобільності, сумісності та привабливості системи освіти будь-якої країни. Сприяння європейському співробітництву в забезпеченні якості освіти – це вимога Болонського процесу.

Література

1. Енциклопедія державного управління. Публічне врядування / наук.-ред. кол. : В. С. Загорський [та ін.] Львів : ЛРІДУ, НАДУ, 2011. 712 с
2. Пилипишин В. П. Щодо сутності мети та завдань державного управління в Україні. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/FP/2010-2/10pvpuvu.pdf>.
3. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления: курс лекций, 4-е изд., дополн. Москва: Омега-Л, 2006. 584 с.
4. Шаповал М. І. Менеджмент якості. Київ: Знання, 2003. 475 с.
5. Системи управління якістю. Вимоги: ДСТУ ІСО 9001-2001. Київ: Держстандарт України, 2001. 24 с.

6. Закон України “Про освіту”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
7. Шляйхер А. Найкращий клас у світі: як створити систему освіти 21-го століття. URL: <http://kmbu.com.ua/?p=4349>.
8. Лукіна Т.О. Державне управління якістю загальної середньої освіти в Україні : монографія Київ: НАДУ, 2004. 292 с.
9. Коджаспірова Г.М., Коджаспіров А.Ю. Педагогічний словник: Для студ. вищих. та серед. пед. навч. закл. Москва: Видавничий центр “Академія”, 2000. 176 с.
10. Семенець-Орлова І. Проблемні аспекти державного управління освітніми змінами // Вісник НАДУ при Президентові України. №2. 2015. С. 85–92.

References

1. Entsyklopediia derzhavnoho upravlinnia. Publichne vriaduvannia / nauk.-red. kol. : V. S. Zahors'kyj [ta in.] L'viv : LRIDU, NADU, 2011. 712 s
2. Pylypyshyn V. P. Schodo sutnosti mety ta zavdan' derzhavnoho upravlinnia v Ukraini. URL: <http://www.nbu.gov.ua/ejournals/FP/2010-2/10pvpuvu.pdf>.
3. Atamanchuk H. V. Teoryia hosudarstvennoho upravleniia: kurs lektsyj, 4-e yzd., dopoln. Moskva: Omeha-L, 2006. 584 s.
4. Shapoval M. I. Menedzhment iakosti. Kyiv: Znannia, 2003. 475 s.
5. Systemy upravlinnia iakistiu. Vymohy : DSTU ISO 9001-2001. Kyiv: Derzhstandart Ukrainy, 2001. 24 s.
6. Zakon Ukrainy “Pro osvitu”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

7. Shliajker A. Najkraschyj klas u sviti: iak stvoryty systemu osvity 21-ho stolittia. URL: <http://kmbu.com.ua/?p=4349>.
8. Lukina T.O. Derzhavne upravlinnia iakistiu zahal'noi seredn'oi osvity v Ukraini : monohrafiia Kyiv: NADU, 2004. 292 s.
9. Kodzhaspirova H.M., Kodzhaspirov A.Yu. Pedahohichnyj slovnyk: Dlia stud. vyschkh. ta sered. ped. navch. zakl. Moskva: Vydavnychyj tsentr "Akademiia", 2000. 176 s.
10. Semenets'-Orlova I. Problemni aspekty derzhavnoho upravlinnia osvitnimy zminamy // Visnyk NADU pry Prezydentovi Ukrainy. №2. 2015. S. 85–92.